

Школа	Математичка гимназија
Наставни предмет	Српски језик и књижевност
Разред	
Датум реализације	
Наставник	Анђелка Петровић

ПОДАЦИ О ЧАСУ

Наставна тема	Народна књижевност
Наставна јединица	Анализа песме <i>Диоба Јакшића</i>
Тип часа	Обрада (два часа)
Циљ часа	Упознавање ученика са јунацима старијих времена и тумачење песме <i>Диоба Јакшића</i> ; расветљавање симболике обредно-обичајних радњи и предмета (добра молитва, молитвена чаша, дар и уздарје)
Образовни задаци	<ul style="list-style-type: none"> • Упознавање ученика са историјским подацима који се везују за браћу Јакшиће; • Ситуирање песме у оквиру епског поетског круга – Вукова подела и подела на циклусе; • Истицање варијантности као важне одлике поетике народне књижевности; • Уочавање стилских поступака у функцији експозиција песме; • Истицање Анђелијиних духовних вредности поводом њеног посредовања у свађи међу браћом; • Анализа поступака грађења мотивације за помирење међу браћом; • Упознавање ученика са свадбеним ритуалним обичајима старих времена (добра молитва и молитвена чаша); • Разматрање народног обичаја дара и уздарја; • Уочавање и тумачење симбола (соко, коњ, молитвена чаша);
Функционални задаци	<ul style="list-style-type: none"> • Навикавање ученика да присније доживљавају епску поезију и објашњавају њена уметничка својства; • Откривање дубљих значења народне епике; • Указивање на сложеност и слојевитост народне културе у циљу подстицања привржености народној традицији; • Навикавање ученика да исказана мишљења поткрепљују одговарајућим примерима из текста; • Указивање на решавање конфликтних ситуација дијалогом, лепом речју и гестом јер су то најбољи начини комуникације

	међу људима (у породици, заједници или држави)
Васпитни задаци	<ul style="list-style-type: none"> • Истицањем Анђелијиних особина указивати на опште људске вредности: смиреност, мудрост, храброст, разумевање, саосећање; • Осуђивање тврдоглавости, непопустиљивости, плаховитости и склоности ка афекту код браће Јакшића; • Развијати критички став према неприхватљивом понашању браће Јакшића (зрелих и одраслих људи – најближих сродника), које доводи до конфликта • Запажати и образлагати да нас ова песма подсећа да треба неговати и градити складне односе са ближњима. • Вредности и лепоте породичне слоге и љубави могу се мерити само са сјајем и лепотом неба на ком су Месец и звезда Даница
Кључни појмови	Јакшићи, деоба, братска неслога, породичне вредности
Облици рада	Фронтални, индивидуални
Наставне методе	Монолошка, дијалошка, рад на тексту, истраживачка
Наставна средства	Табла, креда, Читанка 1, радни лист
Место извођења наставе	Учионица
Корелација	Историја, Верска настава, Грађанско васпитање
Литература и додатни материјал за наставнике	<ul style="list-style-type: none"> • Миодраг Павловић, <i>Читанка – уџбеника за први разред гимназија и средњих стручних школа</i>, Klett, Београд 2012. • Марија Клеут, <i>Из Вукове сенке</i> (огледи о народном песништву), Друштво за српски језик и књижевност, Београд, 2012; • Хатица Диздаревић-Крњевић, <i>Утва златокрила</i>, Филип Вишњић, Београд, 1997; • Слободанка Живковић, <i>Типови и функција говора у народној песми Диоба Јакшића</i>, Књижевност и језик, бр.3-4, 2009.
Литература и додатни материјал за ученике	Радни лист са одабраним одломком о доброј молитви.
Напомене	Ученици 1е песму обрађују час за часом, док ученици 1ц песму обрађују у оквиру два везана часа.

Уводни део часа

Наставница започиње час **исписивањем наслова песме на табли**. Обавештава ученике да ће се током два наредна часа бавити анализом народне епске песме *Диоба Јакшића*. Песма је ученицима позната из 7. разреда. Циљ данашњег бављења овом песмом јесте **продубљивање и проширивање** анализе песме кроз тумачење обредно-обичајних радњи које се налазе у основи ове песме, обликују њену радњу и одређују поступке јунака. Реч је о обредној радњи **добре молитве**, обредном предмету **молитвеној чаши** и обичају **даривања и уздарја**.

Разговор са ученицима наставница отпочиње питањима која се односе на ситуирање песме и описивање друштвено-историјског контекста опеване радње.

По Вуковој подели епских народних песама, песме *Диоба Јакшића* припада песмама старијих, средњих или новијих времена? Ком циклусу епских песама би припадала ова песма? Опишите време у Србији након Косовског боја? Ослоните се, при томе, на сазнања која смо стекли читајући Јефимијину *Похвалу кнезу Лазару*. Шта је необично за песме покосовског епског круга? Који ликови, мушки или женски, доминирају овим песмама? Због чега?

Ко су били браћа Јакшићи? Који град је био њихово седиште?

Народна епска песма *Диоба Јакшића* припада песмама старијих времена или покосовским песмама. Период после Косовског боја јесте период расула. На челу српске средњовековне државе формално се налази млади деспот Стефан Лазаревић, а државом управљају његова мајка Милица и монахиња Јефимија. Држава је ослабљена не само захваљујући спољном притиску турске војне силе, већ и унутрашњем раздору о чему, са пуно стрепње и материнске боли, пише Јефимија у својој *Похвали кнезу Лазару*. Српски великаши међусобно распарчавају земљу борећи се за власт. Многи од њих постају аустроугарски вазали и напуштају Србију. Јефимија нарочито страхује од заваде Лазаревих синова – а та завада је задесила браћу Јакшиће. Песме покосовског епског круга разликују се од осталих епских песама по томе што у њима у први план избијају женски ликови, попут Анђелије или љубе Јелице у песми *Смрт војводе Пријезде*. Женски ликови постају носиоци мудрости, храбрости, одважности. Оне постају симболи породице и значаја породичне слоге. Преко таквих ликова народни певач, у име колектива, подсећа шта је најдрагоценије што човек треба и мора да чува у одсудним моментима.

Јакшићи су историјске личности. Стефан и Дмитар, како су се заиста звали, прелазе у Угарску, добивши тамо посед од краља Матије. Борили су се против Турака. Дмитар је погинуо код Смедерева 1486, а Стефан код Беча 1489. Њихово седиште био је град Београд.

У епици су за њих најчешће везане теме о братским и породичним односима, с баладичном нотом. Наставница подсећа ученике да је варијантност једна од основних карактеристика народне књижевности. Постоје четири забележене варијанте песме о деоби

	<p>браће Јакшића. Настале су у периоду од почетка 18. до средине 19. века. Најуспелију верзију, ону коју ми читамо, Вук је забележио од свог оца Стефана, па је зато <i>диоба</i> Јакшића и град <i>Биоград</i>.</p>
<p>Главни део часа</p>	<p>Наставница изражајно чита песму. Након завршеног читања проверава да ли су ученици уочили неку непознату реч. Ако јесу, тумачи непознате речи.</p> <p>Одредите тему и централни мотив песме? Ко је наратор у песми? Због чега је народни певач одабрао тако необичну наративну перспективу? Зашто звезда Даница деобу браће Јакшића означава као <i>чудо велико</i>? Успоставите везу између овог породичног сукоба и односа великаша у покосовској Србији.</p> <p>Тема песме садржана је у наслову – деоба или подела браће Јакшића. О самој деоби сазнајемо кроз дијалог Месеца и звезде Данице, који су персонификовано представљени као мушкарац и жена (уколико ученици сами не уоче, упутно је истаћи паралелизам ситуације – дијалог на небу између мушкараца и жене, започет кроз љутњу и прекор, имаће свој одраз у вишеструко поновљеном дијалогу жене и мушкараца на земљи). Народни певач онеобичава уводну ситуацију како би заинтересовао свог слушаоца, привукао му пажњу и на посредан начин му сугерисао да ће певати о нечем несвакидашњем и изузетном, нечем што је привукло пажњу и небеских тела. Звезда Даница поделу браће Јакшића означава као велико чудо. Најпре из њене, небеске перспективе подела је непознат појам. Она припада бесконачном небеском простору, па је идеја комадања, распарчавања, издвајања, туђења за њу сама по себи чудо. Звезду потом чуди и то што су браћа лепо поделила земљу и градове, али су се посвађали, како она каже, ни око чега – око коња и сокола. Из перспективе звезде Данице, коњ и соко су бића која немају исту вредност и важност коју имају за Јакшиће. Њој је њихова симболика непозната. С друге стране, коњ и соко су пару – свакако су могли бити подељени, али из неког разлога, звезди Даници непознатог, нису.</p> <p>Описујући деобу браће Јакшића, народни певач је желео да посредно укаже на погубност сваке даље поделе, расула и разједињавања унутар покосовске Србије, јер време захтева највише слоге и заједничког отпора туђину.</p> <p>Зашто су се браћа посвађала баш око коња и сокола? Протумачите њихово симболичко значење. Које особине и један и други брат испољавају у том тренутку? Како Дмитар намерава да реши сукоб са братом? Оцените његов поступак. Како Анђелија доживљава мужевљево заповест? Анализирајте смисао њеног монолога. Какво је решење пронашла? Издвојте места недоречености (нејасна места) у сусрету Анђелије са Богданом – шта нам је остало необјашњено, прећутано, подразумевано?</p> <p>Коњ и соко су бића која имају изразиту симболичку вредност у свету</p>

епских јунака. Као и звезди Даница, и нама би, као савременим читаоцима, сукоб око коња и сокола у најмању руку био чудан да не познајемо њихов стварни смисао. Наиме, коњ и соко су симболи старешинства, тзв. владарске инсигније, симболи преимућства, части, витештва. Онај ко има коња и сокола заправо је владар, истински и једини наследник оца, главе породице и племена. Онај ко има коња и сокола управља, а други му се покорављају. То знају и Дмитар и Богдан и због тога тврдоглаво одбијају да пристану на предају коња и сокола. Њихова опседнутост влашћу и породичним преимућством потпуно их је заслепела и замрачила им је рационално расуђивање, па су и братске емоције, које их вежу заборављене, зато Дмитар посеже за убиством. Међутим, Дмитар неће сам убити брата. Он наређује својој љуби Анђелији да убије Богдана, поставља пред њу ултиматум – или ће му отровати брата или ће бити отерана из свог дома. Љуба Анђелија се тада први пут појављује пред нашим очима и до краја песме остаје у нашем видокругу.

Заслепљен гневом, Дмитар се показује не само као непопустљив већ и како кукавица. Његови поступци су сурови, пренагљени, непромишљени и изнад свега погубни су за саму породицу, а посебно за Анђелију.

Након Дмитровог одласка у лов, у фокусу наше читалачке пажње остаје Анђелија и њена унутрашња драма. Обузета бригом, она седи и разговара сама са собом. Њена трагика је у толико већа јер нема сабеседника са којим би поделила невољу и пронашла решење за несрећни сукоб браће. Из њеног монолога јасно је да убиство Богдана не долази у обзир, јер, како сама каже – *од Бога је велика гријота*, велики је грех одузети туђи живот; од људи је *покор и срамота* – учини ли како јој је заповеђено, не само да ће своју душу оптеретити великом грехом него ће, с правом, наићи на осуду заједнице. С друге стране, уколико не учини како јој је заповеђено – биће протерана из свог дома. Њена драмска ситуација наликује онима које ишчитавамо на страницима античких трагедија – јунак се налази у ситуацију у којој, ма шта да уради, биће зло. Искрена и непоколбљива, разапета између дужности према мужу, према деверу и заједници у којој је, Анђелија проналази решење које, чини јој се, може спасити још већу несрећу. Она силази у *подруме доње*, доноси *чашу молитвену*, сипа у њу вина и одлази пред Богдана. Покрно (љуби га у скут и у руку), али и са пуно љубави (*мој мили ђевере*), даје му чашу са вином и тражи да јој Богдан, заузврат, поклони коња и сокола. Народни певач ову сцену завршава стиховима: *Богдану се на то ражалило, поклони јој коња и сокола.*

Као места недоречености ученици могу обележити следеће ситуације: какав је поклон Анђелија понудила Богдану кад јој он без речи поклања коња и сокола? Ако су браћа у завади, зашто Богдан прихвата чашу са вином? Оно може бити отровано, Анђелија је ипак Дмитрова љуба. Мора чинити оно што јој се заповеда. Зашто се епска песма у том тренутку, када су дарови размењени, а трагедија

	избегнута, није завршила?
Завршни део часа	<ul style="list-style-type: none"> • Анализа песме (за одељењем 1е) се с намером завршава местима недоречености како би ученици до наредног часа могли да трагају за одговорима на постављена питања. Наставница подстиче ученике да се присете шта су читали о <i>чаши молитвеној</i> у првом издању Вуковог <i>Српског рјечника</i> у 8. разреду. Вуков <i>Рјечник</i> могу пронаћи и на сајту Народне библиотеке Србије међу старим и ретким књигама и прочитати о молитвеној чаши, али потражити и одреднице <i>девер</i> и <i>добра молитва</i>. • Ученици 1ц, који ову песму обрађују на двочасу, након одмора настављају даљи рад на анализи песме.

ИЗГЛЕД ТАБЛЕ

Диоба Јакшића

- **песма старијих времена; покосовски циклус**
- **Јакшићи, Дмитар и Стефан – историјске личности**
- **Вук је песму забележио од свог оца, Стефана Караџића**
- **тема: деоба (подела) браће Јакшића**
- **мотив завађене браће**
- **симболи: коњ и соко (владарска знамења)**